

Feriearbetande ungdomars uppfattning om högläsning på fritidshem

Helén Egerhag, Heidi Selenius och Linda Fälth

Introduktion

Utveckling av läsförmåga i tidiga skolår har stor betydelse för fortsatt skolgång (Reed m. fl. 2017). En rad internationella undersökningar, såsom Program for International Student Assessment (PISA 2012, 2015, 2018, 2022) och Progress in International Reading Literacy Study (PIRLS 2011; 2016; 2021), visar att läsförmågan har sjunkit i Sverige. Det behövs därför insatser för att utveckla elevers läsförståelse. Ju tidigare insatser för att öka läsförmåga kan sättas in, desto större är möjligheten att förebygga att elever hamnar i lässvårigheter (SOU 2018:57). Förmåga att läsa olika slags texter med förståelse kräver att elever ges möjlighet att utveckla god avkodningsförmåga, varierat ordförråd och god hörförståelse (Verhoeven & van Leeuwe 2008). Enligt kursplanen i svenska och svenska som andraspråk i Lgr-22 (Skolverket 2022) ska undervisningen i årskurs 1–3 syfta till att alla elever utvecklar dessa förmågor. Kritiska perioder i läsutvecklingen är dock de första längre skolloven, eftersom elever riskerar att tappa sina förvärvade förmågor och kunskaper under längre lov (Allington & McGill-Franzen 2003; Dujardin m. fl. 2022; Nicholson & Tiru, 2019). Det längsta och mest kritiska uppehållet är sommarlovet. I USA är begreppet ”summer reading loss” etablerat och i Sverige brukar man tala om ett ”sommarlovstapp” (Fälth m. fl., 2019). Elever som kämpar med läsning har visat sig vara de som tappar allra mest i läsförmåga under loven (Kim 2007; Lara-Cinisomo m. fl. 2020; McCombs m. fl. 2014).

Det finns amerikanska studier som har visat att det är möjligt att motverka ett sommarlovstapp. För att eleverna inte ska tappa i läsförmåga under sommarlovet har särskilda läsinsatser genomförts under detta lov (för systematisk översikt se Dujardin m. fl. 2022). Vissa studier påvisar att elevers läsförmåga till och med kan öka genom deltagande i olika typer av frivilliga insatser under sommarlovet (Kim 2007; Kim & Quinn 2013). Sådana insatser har varit särskilt gynnsamma för elever som kämpar med läsning eller kommer från socioekonomiskt utsatta miljöer. Även för elever som har ett annat modersmål än majoritetsspråket har deltagande i läsinsatser rapporterats motverka sommarlovstappet (Lara-Cinisimo m. fl. 2020).

I Sverige kan läsinsatser under sommarlovet ske inom ramen för fritidshemmets verksamhet. Enligt Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet – Lgr-22 (Skolverket 2022) ska fritidshemmet verka för att främja elevers lärande och utveckling. Eftersom många elever i Sverige vistas på fritidshemmet under sommarlovet, är det möjligt att genomföra insatser

som syftar till att minska sommarlovstappet och främja läsutveckling inom ramen för dess verksamhet under sommarlovet. Ett sådant projekt är Läs Äger. Det syftar till att motverka sommarlovstappet genom att feriearbetande ungdomar läser för elever under tiden de är på fritidshemmet på sommarlovet. Läs Äger har i en genomförd pilotstudie visat sig kunna öka läsförmåga hos elever under sommarlovet (Fälth m. fl. 2019). För att få mer kunskap om projektet Läs Äger är det viktigt att undersöka hur de feriearbetande ungdomarna uppfattade arbetet, vilket föreliggande studie fokuserar på.

Teoretisk utgångspunkt och tidigare forskning

Relationen mellan uppehåll i utbildning under loven och lika möjlighet till skolframgång för alla elever har teoretiskt förklarats med "the faucet theory" (Entwistle, 2018). Enligt denna teori finns det ett samband mellan socioekonomiska förutsättningar och elevers möjligheter att lyckas i skolan. Teorin beskriver också skolans viktiga roll för att utjämna dessa skillnader (Allington & McGill-Franzen 2003; Dujardin m. fl. 2022). Under pågående terminer finns möjlighet för alla elever att lära eftersom "kunskapskranen" (the faucet) är påslagen när de går i skolan. Däremot stängs "kunskapskranen" under loven och barnens möjligheter till lärande begränsas. Enligt Entwistle (2018) är de två första årskurserna i skolan en kritisk period för såväl social som kunskapsmässig utveckling. Därmed bör loven i anslutning till dessa årskurser uppmärksammas.

Ett exempel på en aktivitet som kan genomföras under sommarlovet är dialogisk högläsning, dvs. att en vuxen läser högt och samtalar om innehållet i texter med elever (Whitehurst m.fl., 1988; Urbani, 2020). När vuxna läser högt för elever, kan de samtidigt modellera och visa hur förståelse av text kan gå till och hur slutsatser om innehållet kan dras även om de inte är explicit framskrivna i texten. Den vuxne aktiverar elevernas förförståelse, får barnen att uppmärksamma specifika idéer och budskap i texterna och skapar dialog kring innehållet tillsammans med eleverna och på så sätt gynnas både språk- och läsutveckling (Håland m. fl. 2021; National Early Literacy Panel, 2008). Detta gäller såväl för elever med undervisningsspråket som sitt förstaspråk som de som har det som sitt andraspråk (Adesope m. fl. 2011; Fitton m. fl. 2018; Lonigan & Shanahan, 2010). Ordförrådet är centralt för att elever ska kunna läsa med förståelse och det kan stimuleras och ökas genom dialogisk högläsning (Hindman m. fl. 2017; Jimenez & Saylor 2017). Den vuxne kan då uppmärksamma och förklara centrala ord och begrepp. Den dialogiska högläsningen kan utöver pedagogiska syften även ha betydelse i socialt hänseende (Barton m. fl. 2000; Tainio & Slotte 2017). Samtidigt som språk- och läsutveckling främjas finns goda förutsättningar för vuxna och elever att ha roligt och trevligt tillsammans. Den vuxne kan förmedla den egna läsglädjen till eleverna. Dialogisk högläsning på fritidshemmet under sommarlovet kan vara ett sätt att främja läsutveckling och motverka sommarlovstappet i läsning. Detta ligger samtidigt i linje med fritidshemmets

uppgdrag om att verka för elevers lärande och utveckling (jfr. Skolverket 2022).

Elevers läsaktiviteter i fritidshem är ofta spontana och därför är det viktigt att erbjuda en lässtimulerande miljö (Axell & Simonsson 2019). Dock visar Lago och Böttrius (2021) att så inte alltid är fallet inom fritidsverksamheten. Läsning konkurreras ofta ut av andra aktiviteter som eleverna upplever mer lustfyllda på fritidshemmet, som till exempel ”att vara ute och leka”. Detta förklaras med att elever anser att läsning främst är en aktivitet som hör till skolan. Enligt Lago och Böttrius förekommer läsning enbart i undantagsfall i fritidshemmet och eleverna väljer hellre andra aktiviteter om de har möjlighet. Läsaktiviteter på fritidshemmet behöver därför utformas så att de upplevs meningsfulla av eleverna och inte väljs bort till förmån för andra aktiviteter. Dahlström m.fl. (2023) framhåller dock fritidshemmets potential när det gäller läsfrämjande aktiviteter. De observerade fritidshemslärare och samlade in fritidshemslärarnas reflektioner. Utifrån resultaten konstaterade Dahlström m.fl. att fritidshemmet kan fylla en viktig funktion framför allt vad gäller att väcka elevers läslust. Projektet Läsa Äger (Läsa Äger 2024) är just en sådan förebyggande insats, som riktar sig till fritidshemmets verksamhet.

Projektet Läsa Äger och fritidshemmets verksamhet

Syftet med projektet Läsa Äger är att väcka läslust, främja elevers läsintresse och läsutveckling, samt att motverka sommarlovstappet. Läsa Äger startade i Botkyrka kommun sommaren 2018 efter att ett påtagligt sommarlovstapp hade konstaterats förekomma bland elever i kommunen (Läsa Äger 2024).

Målsättningen med Projektet Läsa Äger är att dialogisk högläsning ska genomföras varje dag (Läsa Äger 2024). För att kunna genomföra den dialogiska högläsningen på fritidshemmen under sommarloven anställs feriearbetande ungdomar som har som uppgift att läsa högt för eleverna. Ungdomarna kan högläsa skönlitteratur, men även faktatexter. De får en kort utbildning i att samtala om texter med elever och förslag på boksamtalsfrågor att utgå från. Ungdomarna uppmanas att föra diskussioner om svåra och främmande ord med eleverna, men även att samtala om innehållet i böckerna. För att eleverna ska orka med lässtunderna kan feriearbetarna även införa aktiviteter med rörelse som ger avbrott i läsningen.

Läsa Äger genomförs under ca tre veckor på sommarlovet (Läsa Äger 2024). Ungdomarna förväntas läsa för eleverna minst tio minuter varje dag. Utöver högläsningen på fritidshemmen finns en målsättning om att lärare ska läsa extra mycket för eleverna på skoltid i nära anslutning till loven. Detta görs för att främja elevers läsutveckling och läsintresse. Läsningen är då tänkt att vara hela skolans angelägenhet. Läsandet kan synliggöras på olika sätt och samtal om böcker och läsning kan ske på skolan. Eleverna ges också möjlighet att läsa skönlitteratur inom undervisningens ram varje dag under ett par veckors tid inför sommarlovet. Även skolbibliotekarier och bibliotekarier på folkbiblioteken kan involveras i projektet. Strävan är att alla elever ska få

lånekort och besök på folkbiblioteken kan bokas in. Eleverna kan även få låna hem boken under sommarlovet. Samverkan sker också med elevernas vårdnadshavare. Via föräldramöten, sociala medier osv. informerar Läsa Ägers projektledare om läsningens betydelse för skolframgång och framtida yrkesval.

I samband med att Läsa Äger startade i Botkyrka genomfördes en pilotstudie som undersökte effekterna av projektet på elevernas förmåga att avkoda ord och nonsensord och deras ord- och läsförståelse under sommarlovet (Fälth m. fl. 2019). I pilotstudien deltog 120 elever i årskurs 2 och 115 barn i årskurs 3. De flesta av eleverna hade svenska som andraspråk och växte upp i ett socioekonomiskt utsatt område i Sverige. Lärarna intensivläste för eleverna före och efter sommarlovet. Föräldrar uppmanades att läsa högt för sina barn och att uppmuntra dem att läsa hemma under sommarlovet. Vidare anställdes ungdomar för att genomföra dialogisk högläsning utifrån boksamtalsfrågor på fritidshemmen under ca tre veckor under sommarlovet. Två ferieanställda ungdomar på varje deltagande skola genomförde sommarlovsläsaktiviteter, 15–30 minuter per dag, fem dagar i veckan. Ungdomarna fick information om studiens syfte och en kort utbildning inför att de skulle läsa för eleverna på fritidshemmen. Läsaktiviteten bestod dessutom av att stanna upp vid svåra ord och förklara och prata om orden. Efter avslutad bok fördes ett samtal gemensamt i gruppen med de på förhand givna frågorna. Totalt erbjöds eleverna 30 tillfällen med läsaktiviteter på de olika fritidshemmen. Dessutom deltog eleverna i fysisk aktivitet 20 minuter per dag. För att kunna utvärdera Läsa Äger genomfördes olika lästest med eleverna strax före och efter sommarlovet. Resultaten visade att elevernas förmåga att avkoda ord ökade i årskurs 3 i förhållande till en jämförelsegrupp. Dessa resultat är lovande och visar att elevernas läsförmåga kan öka med en insats likt Läsa Äger, men fler studier behövs för att kunna förklara på vilket sätt Läsa Äger kan främja elevernas läsförmåga.

Resultaten i ovan beskrivna studie (Fälth m. fl. 2019) visar att elevernas läsförmåga ökade, men säger ingenting om hur ungdomarna som feriearbetade inom projektet uppfattade arbetet. Hur ungdomarna uppfattade arbetet är viktigt för att veta om och hur projektet kan genomföras i framtiden. Syftet med föreliggande studie är därför att undersöka feriearbetande ungdomars uppfattning om projektet Läsa Äger. Studien utgår från följande forskningsfråga:

- Hur uppfattar feriearbetande ungdomar arbete med dialogisk högläsning på fritidshem inom projektet Läsa Äger?

Metod

Datamaterialet samlades in genom en digital enkät riktad till feriearbetande gymnasieungdomar som haft anställning inom projektet Läsa Äger. Enkäten

utgjorde studiens empiri och gav insikter i de feriearbetande ungdomarnas uppfattning om projektet.

Deltagare

Förfrågan om att delta i en digital enkät skickades via mejl till 45 gymnasieelever som haft ferieanställning inom projektet Läsa Äger under sommarlovet 2023. Totalt deltog 34 feriearbetare i den aktuella studien, vilket motsvarar en svarsfrekvens på 76%. De var mellan 16 och 20 år gamla ($M=18.9$).

Material och genomförande

En digital enkät konstruerades som distribuerades via mejl i februari 2024 till deltagande gymnasieelever. En påminnelse skickades även ut i mars 2024. Enkäten bestod av en informationstext som klargjorde dess syfte, dvs. att undersöka erfarenheter från de ungdomar som feriearbetat inom projektet Läsa Äger. En tidsåtgång på ca 10 minuter för att fylla i enkätens frågeformulär angavs. Utöver detta fanns information om att deltagande var frivilligt och att enskilda svar inte skulle kunna härledas till enskilda personer och att det inte heller skulle vara möjligt att identifiera vilka ungdomar som valt att besvara enkäten.

Enkäten (se bilaga 1) inleddes med bakgrundsfrågor såsom kön och födelseår. Därefter fanns frågor om deltagarens egen erfarenhet av läsning och högläsning för elever. Deltagaren fick även ta ställning till olika påståenden om Läsa Äger, vad högläsningen bidrog till och om att läsa högt på fritidshemmet utifrån fem alternativ (stämmer inte alls, stämmer inte, stämmer, stämmer helt, vet ej). Enkäten avslutades med frågor som gav möjlighet till fritextsvar utifrån följande frågor; Vilka utmaningar upplevde du med projektet Läsa Äger, Vilka möjligheter upplevde du med att sommarjobba med Läsa Äger, samt Är det något mer du vill berätta om att läsa för elever på fritidshemmet.

Analysmetod

Resultatet av de frågor som hade fasta svarsalternativ i enkäten sammanställdes med hjälp av stapeldiagram som visar fördelning av svaren på de olika svarsalternativen. Stapeldiagrammen ger möjlighet att iakttäcka vissa mönster i data (David & Sutton 2019).

Fritextsvaren i enkäten analyserades induktivt med innehållsanalys (se exempelvis Bengtsson 2016). De var generellt ganska korta, men vissa deltagare hade lagt mer tid på att ge lite längre svar. Fritextsvaren lästes noga flera gånger och innehållet kodades. Följande koder användes: roligt sommarjobb, viktigt sommarjobb, upptäckte läraryrket, växte och blev säkrare i rollen, olika intresse hos de deltagande barnen, ökat intresse för läsning hos barnen, lära sig läsa högt och prata om texter med barnen, behov av förberedelse, behov av stöd från pedagogisk personal och behov av små grupper och relevant för barn som har svenska som andraspråk. Därefter

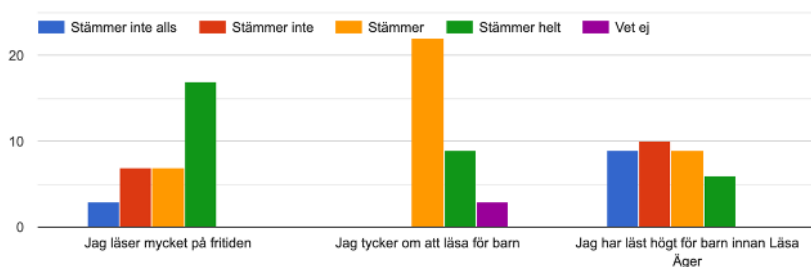
sorterade två av författarna koderna för att identifiera mönster i data och diskuterade mönstren. Vid den gemensamma diskussionen identifierade författarna fyra kategorier. Därefter granskade författarna varje enskild deltagares fritextsvar och koderna för dessa svar sammanställdes i enlighet med summativ innehållsanalys (Hsieh & Shannon, 2005). Med detta förfaringssätt var det möjligt att visa hur många av ungdomarna som hade skrivit fritextsvar som representerade respektive kategori. Slutligen exemplifierades kategorierna med citat från ungdomarna.

Resultat

Inledningsvis redogörs nedan för resultatet på de frågor i enkäten som hade fasta svarsalternativ. De handlar om ungdomarnas egen läsvana och tidigare erfarenhet av högläsning, vad högläsningen bidrog till, ungdomarnas uppfattning om feriearbete med Läsa Äger samt deras uppfattning om att högläsa på fritidshemmet. Därefter presenteras resultaten från fritextsvaren som handlade om vilka utmaningar ungdomarna upplevde med projektet Läsa Äger, vilka möjligheter de upplevde med att sommarjobba med Läsa Äger, samt om det var något mer de ville berätta om att läsa för elever på fritids.

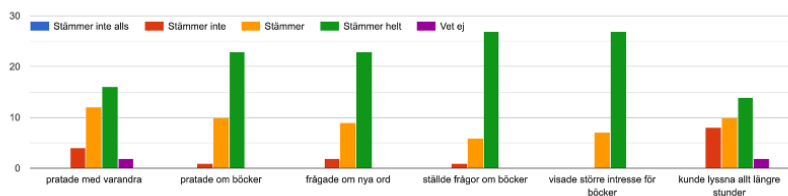
Ungdomarnas läsvana, tidigare erfarenhet av högläsning och vad den bidrog till

Resultatet visar att de flesta av de deltagande ungdomarna läste själva på fritiden (se Figur 1). De uppgav att de tyckte om att läsa för elever, men hade läst högt för elever innan de deltog i projektet Läsa Äger i begränsad utsträckning.

Figur 1. Ungdomarnas läsvana och tidigare erfarenhet av högläsning.

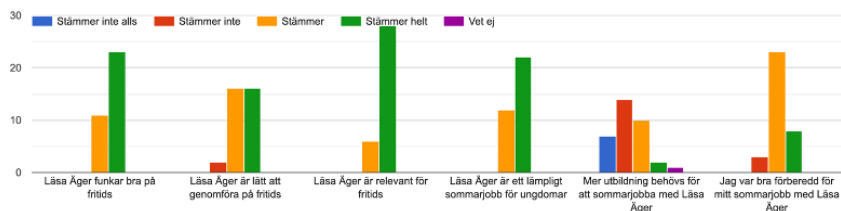
Vidare framkom av resultatet att en majoritet av de feriearbetande ungdomarna uppfattade att högläsningen bidrog till att elever pratade med varandra, pratade om böcker, frågade om nya ord, ställde frågor om böcker och visade större intresse för böcker (se Figur 2). Ungdomarna uppgav att högläsningen i skiftande grad bidrog till att eleverna kunde lyssna allt längre stunder.

Figur 2. Ungdomars uppfattning om vad högläsningen bidrog till.

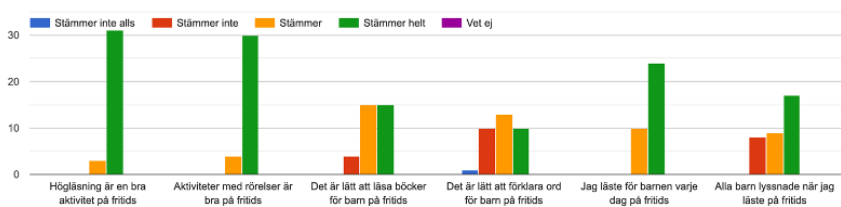
De feriearbetade ungdomarna uppfattade att projektet Läsa Äger fungerar bra och är lätt att genomföra på fritidshemmet (se Figur 3). De menade också att Läsa Äger är relevant för fritidshemmet. Dessutom hade ungdomarna uppfattningen att Läsa Äger är ett lämpligt sommarjobb för ungdomar.

Ungdomarnas uppfattning om feriearbetet och att högläsa på fritidshemmet

Figur 3. Ungdomarnas uppfattning om feriearbete med Läsa Äger.

Vidare framkom av ungdomarnas svar att de har uppfattningen att högläsning är en bra aktivitet på fritidshemmet (se Figur 4). Även rörelselekar är bra aktiviteter på fritidshemmen i samband med Läsa Äger. Ungdomarna menade att det var relativt lätt att läsa böcker för elever på fritidshemmet, men det är svårare att förklara ord i böckerna för eleverna. Ungefär hälften av ungdomarna konstaterade att det inte var lätt att förklara ord för elever på fritids.

Figur 4. Ungdomarnas uppfattning om att högläsa på fritidshemmet.

I analysen av ungdomarnas fritextsvar identifierades fyra kategorier; 1) meningsfull, 2) personlig utveckling, 3) förutsättningar för högläsning i grupp och 4) intresse hos barnen. De tre första kategorierna reflekterar ungdomarnas uppfattning om projektet Läs Äger och dem själva i förhållande till projektet, medan den fjärde kategorin handlar om ungdomarnas uppfattning om elevernas intresse för Läs Äger. Nedan presenteras respektive kategori och i tabell 1 finns exempel på ungdomarnas utsagor.

Meningsfullt sommarjobb

Drygt hälften av ungdomar ger uttryck för att sommarjobbet med att läsa högt för elever på fritidshem är ett meningsfullt sommarjobb (se Tabell 1). De beskriver det som roligt och ingen av dem ger svar som antyder besvikelse eller negativ uppfattning om projektet Läs Äger. I ungdomarnas svar framgår att de har uppfattningen att de hade ett viktigt sommarjobb utifrån att högläsning har betydelse för elevers utveckling och några lyfter elever med svenska som andraspråk. Utöver att de menar att högläsningen är viktig, så finns det ungdomar som uttrycker glädje över att ha möjlighet att främja elevers språkutveckling i ett sommarjobb. De lyfter också vikten av att fler kommuner borde satsa på Läs Äger så att alla elever får möjlighet att ta del av högläsning på fritidshemmet.

Personlig utveckling

Projektet Läs Äger och högläsning för elever på fritidshem under sommarlovet uppfattas av över hälften av ungdomarna som något som bidrog till insikter, erfarenheter och nya färdigheter (se Tabell 1). Dels blir ungdomarna medvetna om hur svårt det kan vara att läsa högt och förklara ord för elever, dels ger de uttryck för att bli säkrare och tryggare i sin roll med eleverna. De beskriver hur de blir säkrare på att läsa med inlevelse och förmår engagera elever i högläsningen. Ungdomarna menar att Läs Äger bidrar till att de tror mer på sig själva. Denna tro är, enligt ungdomarna, användbar i andra sammanhang både på fritiden och i utbildning. Dessutom var det ungdomar som upptäckte läraryrket och ansåg att det kan vara något som passar dem. Andra konstaterade att läraryrket och högläsning för elever inte är något som lämpar sig för alla – precis som de själva upplevt att vissa lärare under deras egen skoltid varit mer eller mindre pedagogiska.

Förutsättningar för högläsning i grupp

Knappt en tredjedel av ungdomarna nämnde i sina fritextsvar olika typer av förutsättningar för att Läs Äger ska fungera inom fritidshemmen på sommaren (se Tabell 1). Ungdomarna menade att det handlar om organisatoriska förutsättningar, vilket exemplifieras bland annat med elevgruppernas storlek. Personalens samarbete för att engagera eleverna i läsaktiviteten spelade också roll. Dessutom uppgav ungdomarna att deras förberedelse och val av böcker påverkade högläsningstunderna. Exempelvis kunde kapitelböcker vara utmanande, eftersom barnens närvaro på

fritidshemmet och intresse för högläsningen varierade från dag till dag. Enligt ungdomarna kunde kapitelböcker engagera elever samtidigt som de kunde utesluta elever som missat ett tidigare kapitel. I ungdomarnas svar framkom också vikten av att de hade en relation till eleverna innan högläsningen påbörjades. Ungdomarna nämnde att lekar kunde ge en naturlig ingång till att lära känna eleverna innan det var dags för högläsning.

Intresse hos barnen

Nästan hälften av ungdomarna nämner elevernas intresse för högläsningen på olika sätt i fritextsvaren (se Tabell 1). Bland annat framkommer ett varierat intresse för högläsningstunderna. Ungdomarna uppfattade att en del elever var engagerade och gärna deltog, medan andra var ointresserade och inte ville vara med. Dessutom uppgav ungdomarna att vissa elever hade utmaningar med att sitta still och lyssna, men ibland var det möjligt att fånga dessa elevers intresse för högläsning. Det kunde också vara svårt att motivera eleverna i början, men fler och fler elever ville lyssna. En del elevers intresse för högläsning och böcker ökade under projektet Läsa Åger, enligt ungdomarnas utsagor. De menade att eleverna kunde upptäcka nya genrer, som de inte skulle ha lyssnat på annars.

Tabell 1. Analys av 29 ungdomars fritextsvar.

Kategori	n (%)	Exempel
Barnens högläsningsintresse	13 (45%)	Att alla inte trodde de skulle gilla en ny bok - sen en bit in i boken så gillade nästan alla kids nästan alla böcker (Ungdom nr 10) Det var svårt att få alla barn engagerade över högläsningen. De gånger jag läste var det ofta samma barn som deltog, medan vissa aldrig ville vara med. Det märktes även att barnen hade olika lätt för sig att sitta still under längre perioder. Vissa var väldigt engagerade, medan vissa reste på sig eller underhöll sig på andra sätt under högläsningen, särskilt om det var utomhus. (Ungdom nr 13) De barn som gillade detta de VERKLIGEN gillade det...jag tänker att det är på samma sätt som allt annat de finns de som älskar sommarlovsskola med enbart fotboll... (Ungdom nr 14)
Meningsfullt sommarjobb	16 (55%)	Jag är nöjd att jag gjorde detta sommarjobb. (Ungdom nr 2) Givande sommarjobb. Jag tror att jag lärde några nysvenskar en hel drös nya ord och det måste ju vara bra. (Ungdom nr 26)

		Gav mig möjlighet till ett mycket givande sommarjobb. Jag gjorde nog lite skillnad, i alla fall för någon. (Ungdom nr 32)
Personlig utveckling	16 (55%)	Lärde mig att ställa vettiga frågor och att prata om ett innehåll med kidsen. (Ungdom nr 3) Jag märkte att jag efter Läsa Äger, känner mig tryggare att ta hand om ett större antal barn ensam och ha fullt ansvar över de. Dessutom är det lättare för mig att läsa högt. Tidigare har jag alltid haft lite problem och rädsla för högläsning till och med i skolan men efter Läsa äger känner jag mig mycket säkrare. (Ungdom nr 12) Jag kan så här i efterhand se att jag är tryggare när jag ska prata inför andra som i tex skolan eller som på ett möte med friidrotten. Så det kan börja med att läsa för barn på fritids och sluta med att man vill bli lärare. (Ungdom nr 19)
Förutsättningar för högläsning i grupp	9 (31%)	Att vissa böcker krävde nästan att jag övade på det innan - jag fick ta det som en läxa. (Ungdom nr 4) Hur lätt Läsa Äger är att genomföra på fritids skulle jag säga beror på barngruppen, struliga ungar, annan personal, hur förberedd läsaren är mm. (Ungdom nr 24) Mycket hängde på mig. Om jag levererade bra, så hade eleverna en bra upplevelse. Om jag inte la manken till så blev det ingen bra stund. Det är liksom såsom det varit i hela skolan, när läraren var förberedd och påläst så njöt jag av skolan. (Ungdom nr 27)

Not: n står för det antal ungdomar som gett uttryck för innehåll som representeras av kategorin och % är andelen av de 29 ungdomarna.

Diskussion

I föreliggande studie undersöktes feriearbetande ungdomars uppfattning om dialogisk läsning för elever inom ramen för fritidshemmet verksamhet genom projektet Läsa Äger. Resultaten visar att ungdomarna uppfattar att Läsa Äger var ett meningsfullt feriearbete och att de utvecklades genom deltagandet. Dock framkom viktiga organisatoriska förutsättningar som är nödvändiga för att projektet ska lyckas fullt ut. Ungdomarna lyfte behovet av stöd från övrig personal och egen förberedelse för att effektivt kunna stötta elevernas språkutveckling. Vidare framhölls vikten av att vara väl förberedd

och att intresset hos eleverna varierade, där vissa var mycket engagerade medan andra deltog i mindre utsträckning.

Att ungdomarna upplevde feriearbetet som meningsfullt och att de själva utvecklades genom projektet, där de blev allt tryggare i sin roll, kan ha betydelse både på det personliga planet och för framtida yrkesval. Erfarenheten av att arbeta med barn och se konkret hur högläsning kan främja deras språk- och läsutveckling kan ha stärkt ungdomarnas intresse för pedagogiska yrken. Mot bakgrund av den växande lärarbristen i olika skolformer (Skolverket, 2024) kan Läsa Äger fungera som en introduktion till yrket och bidra till att fler unga upptäcker lärarrollen som ett möjligt framtida yrkesval. En satsning på liknande initiativ kan därmed ha en dubbel effekt – både i att stärka barns språkutveckling och i att väcka ungdomars intresse för läraryrket.

I "the faucet theory" (Entwistle, 2018) beskrivs skolans avgörande roll för att skapa likvärdiga förutsättningar för skolframgång. Inom ramen för teorin förklaras hur tillgången till utbildning begränsas när skolan stänger under sommaren, vilket riskerar att förstärka ojämlikheter i barns lärande. Fritidshemmets potential som läsfrämjande miljö tas dock inte alltid tillvara, eftersom läsning i dag ofta förknippas med skolans verksamhet (Lago & Böttrius, 2021). Dock framgår det i Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet - Lgr22 (Skolverket, 2022) att fritidshemmet har i uppdrag att främja elevers utveckling och lärande, med särskilt fokus på språk, begrepp och kommunikation. Projektet Läsa Äger kan därmed ses som ett sätt att hålla "kunskapskranen" påslagen även under sommarlovet, vilket blir särskilt relevant då många elever tillbringar sina första sommarlov på fritidshemmet (Skolverket, 2023).

Ungdomarna uppfattar att feriearbetet inom Läsa Äger bidrog till att öka en del elevers intresse för böcker och läsning. Resultatet visar att projektet engagerade fler elever än de som redan var intresserade av läsning. Ungdomarna nämner bland annat att elever upptäckte att läsning kan vara en lustfylld aktivitet samt att de fick möjlighet att lära sig nya ord. Fritidshemmet har en viktig roll vad gäller språklig och kommunikativ utveckling (jfr. Dahlström m. fl. 2023). Projektet Läsa Äger kan bidra till att föra in läsning som en naturlig del av fritidshemmets verksamhet under sommarlovet. Insatser av detta slag är särskilt viktiga för elever som kommer från socioekonomiskt svaga miljöer (jfr. Allington & McGill-Franzen 2003; Dujardin m. fl. 2022). Möjligheten att lära sig nya ord genom högläsning bekräftas i tidigare studier (jfr. Adesope m. fl. 2011; Fitton m. fl. 2018; Lonigan & Shanahan, 2010). Läsa Äger kan på så sätt bidra till lärande och utveckling. Tidigare studier visar att detta särskilt gäller elever som har svenska som andraspråk (jfr. Adesope m. fl. 2011; Fitton m. fl. 2018; Lonigan & Shanahan, 2010). Läsa Äger bygger på dialogisk högläsning mellan de feriearbetande ungdomarna och deltagande elever. Dialogisk högläsning har i tidigare studier visat sig ge den vuxne möjlighet att uppmärksamma

specifika ord, idéer och budskap i texter (U.S. Department of Education, Institute of Education Sciences, What Works Clearinghouse, 2015).

Resultatet av den aktuella studien visar att elevernas intresse för att delta i projektet *Läsa Äger* varierade. Vissa elever uppskattade högläsningen och deltog gärna, medan andra visade ett svalt intresse. För att engagera så många som möjligt behöver högläsningen utformas på ett sätt som upplevs meningsfullt för eleverna. Annars finns en risk att aktiviteten väljs bort till förmån för andra sysselsättningar när eleverna själva får välja (jfr. Lago & Böttrius, 2021). Att ta detta i beaktande är särskilt viktigt för att kunna stödja elever som kämpar med läsning, elever som kommer från socioekonomiskt svaga miljöer och elever som har ett annat modersmål än majoritetsspråket (jfr. Lara-Cinisimo m. fl. 2020). De elever som kämpar med läsningen är enligt tidigare studier de elever som tappar mest i läsförmåga under loven (jfr. Kim 2007; Lara-Cinisimo m. fl. 2020; McCombs m. fl. 2014). Detta gör det angeläget att genomföra projektet så att så många elever som möjligt involveras och får möjlighet att uppleva att det känns meningsfullt och lustfyllt, till exempel genom att varva läsningen med rörelse, samarbeta med skol- och folkbiblioteken i val av böcker som intresserar eleverna eller genom att på olika sätt involvera elevernas vårdnadshavare. Aktuell studie visar att feriearbetarna inom projektet *Läsa Äger* har upplevt arbetet lustfyllt, meningsfullt och roligt och många anger också att de själva läser på fritiden. Mot denna bakgrund kan de feriearbetande ungdomarna inom projektet *Läsa Äger* fungera som läsande förebilder och någon som eleverna kan se upp till och identifiera sig med. Det är rimligt att anta att den egna positiva upplevelsen av läsning kan överföras till deltagande elever.

Studiens begränsningar

I denna studie tillfrågades samtliga feriearbetande ungdomar som deltagit i *Läsa Äger* där kontaktuppgifter fanns tillgängliga, vilket var 45 stycken. Det faktum att vi inte hade kontaktuppgifter till alla och att 34 av dem valde att delta påverkar möjligheten att dra generaliserbara slutsatser (Berntson m.fl., 2016). Med ett större och mer varierat urval hade resultaten kunnat ge en bredare bild av feriearbetarnas erfarenheter och uppfattningar. Ungdomarna som feriearbetade inom projektet kan ju också ha sökt arbete inom *Läsa Äger* för att de själva tycker om att läsa, har positiva erfarenheter av läsande och av den anledningen förmedlar en positiv bild av högläsningen till eleverna. Det är viktigt att betona att resultaten speglar erfarenheterna hos de ungdomar som deltog i denna studie och inte nödvändigtvis är representativa för alla feriearbetande ungdomar inom *Läsa Äger*.

Det finns också begränsningar vad gäller att använda enkät som metod. Beroende på hur enkätfrågorna presenterades och formulerades kan de ha påverkat det innehåll som undersöktes (Berntson m. fl. 2016). Det begränsade också möjligheten att gå på djupet i ungdomarnas uppfattning, då det inte fanns möjlighet att ställa följdfrågor för att fånga upp nyanser osv.

Konklusion

Studien visade att feriearbetande ungdomar inom projektet Läsa Äger uppfattade att den dialogiska högläsningen inom projektet bidrog till ett ökat läsintresse hos en del elever och stärkte deras ordförråd. Ungdomarna uppfattade också att projektet Läsa Äger var relativt enkelt att genomföra inom ramen för fritidshemmets verksamhet, men betonade vikten av stöd från övrig personal och möjlighet till utbildning och förberedelse. Baserat på deras erfarenheter kan Läsa Äger ses som ett sätt att hålla "kunskapskranen" (Entwistle, 2018) öppen under de första sommarloven i grundskolan och därmed bidra till ökad tillgång till utbildning för fler elever. Utöver detta bidrog projektet Läsa Äger positivt till de feriearbetande ungdomarnas egen utveckling.

Referenser

- Adesope, Olusola, Lavin, Tracy, Thompson, Terri, & Ungerleider, Charles (2011), "Pedagogical strategies for teaching literacy to ESL immigrant students: A meta-analysis", *British Journal of Educational Psychology* 81(4): 629-653. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.2044-8279.2010.02015.x>
- Allington, Richard & McGill-Franzen, Anne (2003), "The impact of summer setback on the reading achievement gap", *Phi Delta Kappan* 85(1): 68-75. DOI: <https://doi.org/10.1177/003172170308500119>
- Axell, Cecilia & Simonsson, Maria (2019), "Barnlitteratur och bokpraktiker i fritidshem", i Helene Elvstrand, Lina Söderman Lago & Maria Simonsson (red.), *Fritidshemmets möjligheter: Att arbeta fritidspedagogiskt*. Lund: Studentlitteratur, s. 185–214.
- Barton, David, Hamilton, Mary & Ivanič, Roz (red.) (2000), *Situated literacies: Reading and writing in context*. London: Routledge.
- Bengtsson, Mariette (2016), "How to plan and perform a qualitative study using content analysis", *NursingPlus open* 2: 8-14. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.npls.2016.01.001>
- Berntson, Erik (2016), *Enkätmetodik* (1. uppl.). Stockholm: Natur & Kultur.
- Dahlström, Helene, Damber, Ulla, Gidlund, Ulrika, Saari, Christina Widmark, & Norberg, Malin (2023), "Literacy i fritidshemmet: En studie om förutsättningar för literacy i svenska fritidshem." *Barnforskning om barn og barndom i Norden* 41(4): 81-99 DOI: <https://doi.org/10.23865/barn.v41.5211>
- David, Matthew & Sutton, Carole D. (2019), *Samhällsvetenskaplig metod* (1. uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Dujardin, Emilie, Ecalle, Jean, Gomes, Christophe, & Magnan, Annie (2022), "Summer reading program: a systematic literature review", *Social Education Research* 4(1): 108–121. DOI: <https://doi.org/10.37256/ser.4120231923>
- Entwistle, Doris. R. (2018), *Children, schools, and inequality*. New York: Routledge.

- Fitton, Lisa, McIlraith, Autumn & Wood, Carla (2018), "Shared book reading interventions with english learners: a meta-analysis", *Review of Educational Research* 88(5): 712-751. DOI: <https://doi.org/10.3102/0034654318790909>
- Fälth, Linda, Nordström, Thomas., Andersson, Ulrika & Gustafson, Stefan (2019), "An intervention study to prevent 'summer reading loss' in a socioeconomically disadvantaged area with second language learners", *Nordic Journal of Literacy Research* 5(3): 10-23. DOI: <https://doi.org/10.23865/njlr.v5.2013>
- Bengtsson, Mariette (2016), "How to plan and perform a qualitative study using content analysis", *NursingPlus open* 2: 8-14. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.npls.2016.01.001>
- Hindman, Annemarie, Wasik, Barbara, & Erhart, Amber (2012), "Shared book reading, and head start preschoolers' vocabulary learning: the role of book-related discussion and curricular connections", *Early Education & Development* 23(4): 451-474. DOI: <https://doi.org/10.1080/10409289.2010.537250>
- Hsieh, Hsiu-Fang & Shannon, Sarah (2005), "Three approaches to qualitative content analysis", *Qualitative health research*, 15(9): 1277-1288. DOI: <https://doi.org/10.1177/1049732305276687>
- Håland, Anne, Hoem, Toril F. & McTigue, Erin M. (2021), "The quantity and quality of teachers' self-perceptions of read-aloud practices in Norwegian first grade classrooms", *Early Childhood Education Journal* 49: 1-14. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10643-020-01053-5>
- Jimenez, Sofia & Saylor, Megan (2017), "Preschoolers' word learning and story comprehension during shared book reading", *Cognitive Development* 44: 57-68. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cogdev.2017.08.011>
- Kim, James (2007), "The effects of a voluntary summer reading intervention on reading activities and reading achievement", *Journal of educational psychology*, 99(3): 505-515. DOI: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-0663.99.3.505>
- Kim, James & Quinn, David (2013), "The effects of summer reading on low-income children's literacy achievement from kindergarten to grade 8: a meta-analysis of classroom and home interventions", *Review of Educational Research*, 83(3): 386-431. DOI: <https://doi.org/10.3102/0034654313483906>
- Lago, Lina & Böttrius, Caroline (2021), "Elevers perspektiv på läsning i grundskola och fritidshem", *Venue*, 19. DOI: <https://doi.org/10.3384/venue.2001-788X.3288>
- Lara-Cinisomo, Sandraluz, Taylor, Bruce, & Medina, Adriana (2020), "Summer reading program with benefits for at-risk children: Results from a freedom school program", *Reading & Writing Quarterly*, 36(3): 211-224. DOI: <https://doi.org/10.1080/10573569.2019.1627968>
- LegiLexi-Stiftelse. (2024), *LegiLexi*. <https://legilexi.org/>
- Lonigan, C. J., & Shanahan, T. (2010), "Developing early literacy skills: Things we know we know and things we know we don't know", *Educational*

- Researcher, 39(4): 340-346. DOI:
<https://doi.org/10.3102/0013189X10369832>
- Lonigan, Christopher J. & Shanahan, Timothy (2010), "Developing early literacy skills: Things we know we know and things we know we don't know", *Educational Researcher*, 39(4): 340-346. DOI:
<https://doi.org/10.3102/0013189X10369832>
- Läsa Äger (2024), *Läsa Äger*. <https://lasaager.se/>
- McCombs, Jennifer, Pane, John, Augustine, Catherine, Schwartz, Heather, Martorell, Paco & Zakaras, Laura (2014), *Ready for Fall? Near-term effects of voluntary summer learning programs on low-income students' learning opportunities and outcomes*. Rand Corporation.
- National Early Literacy Panel (2008), *Developing early literacy: Report of the National Early Literacy Panel*. National Institute for Literacy. <https://lincs.ed.gov/publications/pdf/NELPReport09.pdf>
- Nicholson, Tom & Tiru, Shanthi (2019), "Preventing a summer slide in reading—the effects of a summer school", *Australian Journal of Learning Difficulties*, 24(2): 109-130. DOI:
<https://doi.org/10.1080/19404158.2019.1635499>
- Programme for International Student Assessment.(2012). Programme for International Student Assessment. OECD. <https://www.oecd.org/pisa/>
- Programme for International Student Assessment. (2015). Programme for International Student Assessment. OECD. <https://www.oecd.org/pisa/>
- Programme for International Student Assessment. (2018). Programme for International Student Assessment. OECD. <https://www.oecd.org/pisa/>
- Programme for International Student Assessment. (2022). Programme for International Student Assessment. OECD. <https://www.oecd.org/pisa/>
- Progress in International Reading Literacy Study. (2011). Progress in International Reading Literacy Study. IEA. <https://www.iea.nl/studies/iea/pirls>
- Progress in International Reading Literacy Study. (2016). Progress in International Reading Literacy Study. IEA. <https://www.iea.nl/studies/iea/pirl>
- Progress in International Reading Literacy Study. (2021). Progress in International Reading Literacy Study. IEA. <https://www.iea.nl/studies/iea/pirls>
- Reed, Deborah K., Petscher, Yaacov & Truckenmiller, Adrea J (2017), "The contribution of general reading ability to science achievement", *Reading Research Quarterly*, 52(2): 253-266. <https://doi.org/10.1002/rrq.158>
- Skolverket (2022), *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet - Lgr22*. <https://www.skolverket.se/publikationsserier/styrdokument/2022/laroplan-for-grundskolan-forskoleklassen-och-fritidshemmet---lgr22>
- Skolverket (2023), *Sök statistik*. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC&verkform=Fritidshem&omrade=Elever%20och%20grupper&lasar=2022/23&run=1>

- Skolverket (2024), *Lärarprognos 2024. Rapport 2025:2*. <https://www.skolverket.se/getFile?file=13190>
- SOU 2018:57, *Barns och ungas läsning – ett ansvar för hela samhället*. <https://www.regeringen.se/contentassets/39759a0cb5234aa08340c7243e371908/barns-och-ungas-lasning--ett-ansvar-for-hela-samhallet-sou-201857.pdf>
- Tainio, Liisa & Slotte, Anna (2017), “Interactional organization and pedagogic aims of reading aloud practices in L1 education”, *Nordic Journal of Literacy Research*, 3(1): 61–82. DOI: <https://doi.org/10.23865/njlr.v3.469>
- Urbani, Jacquelyn M. (2020), “Dialogic Reading: Implementing an Evidence-Based Practice in Complex Classrooms”. *TEACHING Exceptional Children*, 52(6), 392–402. DOI: <https://doi.org/10.1177/0040059920917694>
- U.S. Department of Education, Institute of Education Sciences, What Works Clearinghouse. (2015), *Early childhood education intervention report: Shared book reading*. <https://ies.ed.gov/ncee/wwc/>
- Verhoeven, Ludo & Jan Van Leeuwe (2008), “Prediction of the development of reading comprehension: A longitudinal study”, *Applied Cognitive Psychology: The Official Journal of the Society for Applied Research in Memory and Cognition* 22(3): 407–423. <https://doi.org/10.1002/acp.1414>
- Whitehurst, Grover J., Falco, Francine L., Lonigan, Christopher J., Fischel, Jeanne E., DeBaryshe, Barbara D. & Valdez-Menchaca, Maria C. (1988), “Accelerating language development through picture book reading”. *Developmental Psychology*, 24, 552–559. DOI: <https://doi.org/10.1037/0012-1649.24.4.552>